

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор” на тема “Ювелирно производство в Южна Тракия и Егея през Ранната Бронзова Епоха”

Докторант – Жени Каменова Василева,
СУ “Св. Климент Охридски” - Исторически факултет, Катедра археология

Научен ръководител: проф. д-р Красимир Лещаков

Автор на рецензията – доц. д-р Стефан Цветков Александров (НАИМ – БАН) – възлагателно писмо РД-38-747/22.12.2015 на Ректора на СУ

Дисертационният труд е представен в текстова (аналитичен текст и каталог) и илюстративна част. Аналитичният текст се състои от Въведение, пет глави, Заключение (общо 318 страници) и списък на използваната литература. Каталогът включва 1027 каталожни единици, а илюстративната част се състои от 130 табла и 15 карти.

I. Актуалност на темата

Темата, в така формулираните териториални и хронологически граници, не е разработвана досега в българската историография. Отделни аспекти на ювелирството в Тракия през РБЕ са предмет на няколко статии, засягащи предимно типологически или хронологически проблеми. Отбелязвам и значително нарастналата в последните години извора база тук, в по-голямата си част – произхождаща от археологически разкопки, а от там – и с достатъчно сигурен археологически контекст. Ювелирството в Егейския свят през РБЕ, от своя страна, е значително по-добре изследвано, което дава възможност за сравнителни анализи между териториално по-малката северна част на изследването и по-голямата и по-добре проучена южна (Егейска) част. В този смисъл, темата е актуална както за българската, така и за балканската праистория.

II. Количество и качество на археологическите извори

Като цяло, докторантът борави с повече от 100 проучвани археологически обекти и

материалите от тях (1027 каталожни единици), които, както в количествено, така и в качествено отношение предлагат повече от достатъчно археологическите извори за изпълнението на поставените в дисертацията цели. Като забележка към тази част отбелязвам, че по-голямата част от посочените на стр.3 като непубликувани обекти, с материали от които дисертантът е работил – напр. могилен некропол Медникарово, некропол до Смядово, Дъбене и др. всъщност са публикувани, което е видно и от Каталога и цитираната литература.

III. Дисертабилност на темата

Имайки предвид актуалността на темата, количеството и качеството на археологическите извори, както и възможността за прилагането при разработката ѝ на съвременни методическите и теоретични постановки, считам темата за дисертабилна.

IV. Цели и задачи, методи, структура на дисертационния труд

Основните цели на труда, въпреки и представени в 6 цели и 5 задачи (стр. 4) са дефинирани като „...*определяне на закономерности и специфики в развитието и разпространението на изделия на ювелирството през Ранната Бронзова Епоха*“ и „...*да се потърси мястото на Тракия на фона на динамичните процеси, които протичат в Егея и Източното Средиземноморие.*“ Тези цели са осъществени чрез решаването на последователност от задачи, свързани с функционално, формално-типологическо, териториално, хронологическо и технологично дефиниране на изделията на ювелирството от изследвания регион, които водят дисертанта до финалните страници на труда с опита за извеждане на производствени центрове и поставяне на днешните български земи и в частност Тракия в един по-широк над-регионален югоизточно-европейски и егейско-анатолийски контекст през III хил. пр.Хр.

Считам, че с оглед на поставените цели структурата на дисертацията е добра, като е съобразена както с характера и географския обхват на изследването, така и със спецификата на конкретните археологически извори.

Глава I – Преглед на проучванията и терминология (с.16-44) представлява кратко въведение в обема и проблематиката на изследването. Представени са и основните групи накити, основани на функционалното им предназначение и употреба.

Глава II - Класификация, типология, хронология и териториално разпространение (с.45-217) представлява основата на дисертацията и, логично, е най-обемната. Тук са представени и всички извори, с които дисертантът борави. Структурата на изследване следва алгоритъма: тип/предмет – контекст – териториално/хронологическо разпространение. При някои форми/типове (напр. висулки за коса, обеците „тип кошница“, торкви и др.) са разгледани и техники на производство, и начин на употреба, което тук е излишно, след като се дискутира в и е основна цел на следващите глави. В тази глава дисертантът си е поставил и

задачата да изработи типология за всяка отделна група накити. Това (по мое мнение) далеч надхвърля изискванията за подобен тип изследване и обема му, като изработването на типологически редици за всяка една група накити само по себе си би могло да бъде предмет на успешно самостоятелно изследване. Рисковете пред подобна амбициозна задача се крият във възможността от преплитане на формално-типологически с други белези и са видими най-добре в частта, отнасяща се до висулките за коса. За някои от тях, дискутирани в тип 1 (Гълъбово, Овчарци) и тип 3, са посочени паралели с едни и същи комплекси и предмети (Ленки Мале и Вербичоара-с.69,77), които датират в СБЕ. Обединяването им при хронологическия анализ води до извода, че в Тракия висулките от тип 1 са най-масово разпространени в етапа РБЕ-3 (с.67). Де факто, най-масовата поява на тези с 1,5 оборота е в етапа РБЕ-1, видимо и от хронологическата позиция на цитираните могиленни комплекси, докато екземплярите от Дъбене и посочените вече такива от Гълъбово и Овчарци, датиращи в етапа РБЕ-3 и СБЕ, следва да се бособят в отделна група.

Като изключим тези забележки, тази основна глава на дисертацията прави добро впечатление, показвайки много добрата историографска осведоменост на автора и безспорното й умение да анализира археологическите извори. Всичко това води до факта, че за първи път в българската историография е представен пространствено-хронологически анализ на накитите за тяло и облекло от епохата в Тракия и Егейския свят.

Глава III - Накитите в техния контекст (с. 218-269). В тази глава представените в предишната накити са разгледани през призмата на контекста им на намиране - погребален, в селища, съкровища и случайни находки, като са изведени и някои регионални особености. Тук, логично, с оглед на изворовата база, акцентът пада върху Северноегейските острови и най-вече Троя.

В глави IV - *Суровини, технологии и декоративни техники* (с. 270-288) и V - *Ювелирни производствени центрове* (289-304) са представени възможните региони, от които са се добивали суровини за изработката на накитите, и са предложени производствени центрове (...*микрорегион с проучени металургични работилници и висока концентрация на ювелирни изделия*) или, по-скоро, водещи райони в ювелирното производство в изследвания ареал. Като такива са посочени: Троада и района около град Измир за западна крайбрежна Анатолия, Мохлос - за Крит, Сирос – за Цикладските острови, Пелопонес и Йонийските острови - за континентална Гърция. За Тракия наличието на такъв център е предположено за района на Дъбене.

В **Заклучението** е направен синтезиран преглед на посоченото по-горе, като е посочено, че ... *“в ювелирството на Тракия през III хил. пр. Хр. се преплитат местните традиции и влияние от и към съседните райони, което показва ролята на днешните български земи като свързващо звено между Европа и топлите южни морета“* (с.318).

IV. Общи изводи.

Дисертацията е добре написана и отговаря на стандартите за такъв род изследване. Авторът показва много добро познаване на изворовата база и способности да работи с нея. Представените изводи са приемливи, като не надхвърлят възможностите, които предоставят изходните данни.

В заключение отбелязвам:

1. Темата на дисертацията е удачно избрана и е дисертабилна; такъв род изследване се прави за първи път в българската археология;
2. Поставените пред дисертанта цели и задачи са изпълнени;
3. За първи път в българската историография е представен пространствено-хронологически анализ на накитите за тяло и облекло от епохата в Тракия и Егейския свят;
4. За първи път подробно са анализирани в техния контекст накитите от РБЕ в Тракия и Егейския свят;
5. Предложени са възможни производствени центрове и пътища на разпространение на ювелирни изделия в региона;
6. Използваната литература е изчерпателна, каталогът и илюстрациите са изработени на високо научно ниво.
7. По темата на дисертацията са публикувани 2 труда.

С оглед на посочените приноси на дисертацията **ще гласувам ЗА присъждането на образователната и научна степен “доктор” на Жени Каменова Василева.**

15.02.2016
София

С уважение:
/доц. д-р Стефан Александров/